

Sampratos „emancipacija“ interpretaciniai vartojimo aspektai

Nijolė Čiučiulkienė¹, Nijolė Bankauskienė²

¹ Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas, Edukologijos katedra, A. Mickevičiaus g. 37, 44244 Kaunas, nijole.ciuciulkiene@centras.lt

² Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas, Edukologijos katedra, A. Mickevičiaus g. 37, 44244 Kaunas, nijole.bankauskiene@ktu.lt

Anotacija. Samprata „emancipacija“, susiformavusi dar Romos imperijoje, šiandien plečia savo turinį, įgyja naujų atspalvių, keičia nusistovėjusias, tradicines ribas. Greita mokslų raida, tarpdalykinės mokslo tendencijos suteikia šiai sampratai naujų integralių, kartais netgi metaforiškų prasmų. Tradiciškai samprata „emancipacija“ Lietuvoje skelbiamuose mokslo darbuose ir straipsniuose asocijuojasi su konkrečiais emancipacijos faktais. Tačiau XX a. pab. – XXI a. pr., pradėjus plačiau ir išsamiau kalbėti apie mokymo / mokymosi paradigms santykio kaitą edukologijoje, sumanios visuomenės kūrimą, vis dažniau susiduriama su emancipuotos asmenybės samprata. Norint aiškiai suprasti emancipuotai asmenybei keliamus reikalavimus, svarbu apibrėžti emancipacijos esmę. Šiame straipsnyje pateikiama enciklopedijų, žodynų ir istorinių šaltinių turinio analizė, kurioje išryškėjusi semantinė sampratos „emancipacija“ traktuotė toliau suponuoja teisinius, socialinius, filosofinius ir edukacinius šios sampratos interpretacinius aspektus. Teisiniuose aspektuose išryškėja pilnamečio, ekonomiškai savarankiško žmogaus gyvenimo kokybės juridinis įteisinimas; socialinis aspektas išryškina išsivadavimo iš anksčiau susiformavusių nuostatų, klaidų ar įvairių apribojimų reikšmę asmens socialinei realizacijai, filosofinis aspektas atskleidžia žmogaus gebėjimą kurti kultūrą, remiantis argumentacine moralia komunikacine praktika, o edukacinis emancipacijos aspektas akcentuoja asmens gebėjimo ugdyti „savąjį balsą“, gebėjimą rinktis ir daryti sprendimus, vertinti žinias, atsižvelgiant į jų validumą, produktyvumą, teisingumą ir aktualumą.

Esminiai žodžiai: samprata, emancipacija, interpretaciniai aspektai.

Įvadas

Aptarti „emancipacijos“ sampratą svarbu dėl kelių priežasčių. Pirmiausia taptų įmanoma aiškiau apibrėžti, iš ko susideda XXI a. būdinga „emancipacijos“ samprata; kita vertus, kaip teigia S. Krutulienė (2012), atskyrus ir aiškiai apibrėžus su analizuojama samprata susijusias sąvokas, būtų lengviau jas matuoti empiriškai.

Straipsnio autorės akcentuoja *sampratos* aspektą. *Sąvoka* – esminių objekto požymių visuma. Specialūs mokslinių sąvokų pavadinimai yra terminai, todėl terminą „emancipacija“ suprastume labai siaurai ir specialiai. Autorės siekia pažvelgti į „emancipaciją“ plačiau, todėl akcentuojamas sampratos aspektas, nes būtent samprata reiškia suvokimo būdą, pažiūrą, koncepciją, taip pat atveria galimybes interpretacijai.

Aiškinant, ką savyje implikuoja „emancipacijos“ sampratos apibrėžtis, vadovautasi holistiniu požiūriu į interpretaciją, nes, kaip teigia Ž. Jackūnas (2006), visas žmogiškasis patyrimas turi interpretacinį pobūdį, taigi interpretacija visada įkūnija tam tikrą požiūrį, perspektyvą. „Emancipacijos“ sampratos apibrėžties interpretacijos procesas grindžiamas E. Betti (1962) interpretacijos kanonais, akcentuojančiais, kad interpretacija turi prasidėti objektyvia prasme, o ne aiškintojo projekcija. Tekstas turi būti suvokiamas kaip darni ir koherentiška vidaus visuma, turinti vientisą prasmę. Interpretatoriui privalu savo viduje regresyviai stebėti kūrimo procesą „iš jo vidaus rekonstruoti svetimą mintį, praeities dalį, prisimintą gyvenimo aktualybę“ (Hirsch, 1967, 226) ir dėti pastangas, kad ši aktualybė derėtų su impulsu, kurį jis <...> priima kaip kilusį iš objekto, tuo būdu, kad viena ir kita dermėje rezonuotų“ (Grondin, 2003, 214). Šią apibrėžtį galima interpretuoti kaip žinojime realizuotos esmės buvimą, kurį galime laikyti pažinimo forma. Taigi interpretuojant sąvokas, reikalingas tam tikras išankstinis numatymas, hipotezės, sąvokos platesniąja reikšme. Čia jungiasi patyrimas ir prasidedantis pažinimas. Atsižvelgiant į šį pažinimo ir patyrimo kontekstą, suponuojama straipsnio problema: ar galima teigti, kad mūsų dienų samprata „emancipacija“ nutolsta nuo savo pirminės juridinės prasmės, įgydama naujų teisinių, filosofinių ir edukacinių reikšmių. Nors samprata „emancipacija“ vartojama ir lietuvių mokslininkų darbuose, tačiau šios sampratos analizei skirtų specialių tyrinėjimų nerasta. Todėl šio straipsnio **tikslas** – išryškinti teisinius, filosofinius, socialinius, edukacinius sampratos „emancipacija“ vartojimo aspektus.

Rengiant straipsnį taikyti mokslinės literatūros analizės ir turinio (angl. *content*) analizės metodai. Analizuojant „emancipacijos“ sampratą atlikta 29 žodynų ir enciklopedijų bei istorinių šaltinių apibrėžtyse dominuojanti „emancipacijos“ sampratos analizė. Kategorizuojant pateiktus sampratos apibrėžimus išryškėja „emancipacijos“ sampratos juridiniai, filosofiniai, socialiniai, edukaciniai prasmės aspektai.

Straipsnį sudaro dvi dalys: pirmoje dalyje pateikiama sampratos semantinė analizė ir jos reikšmių eksplikacija žodynuose, enciklopedijose ir istoriniuose šaltiniuose; antrąją dalyje išryškinami juridiniai, filosofiniai ir edukaciniai „emancipacijos“ sampratos aspektai.

1. Semantinė sampratos *emancipacija* analizė

„Emancipacijos“ sampratą pradėsime nagrinėti vadovaudamiesi jos semantine analize, atskleidžiančia pradinę prasmę ir kontekstą, kuris, keičiantis sampratos vartojimo aplinkai, įgavo naujų teisinių, socialinių, filosofinių bei edukacinių prasmų, rezonuojančių su pradine reikšme, kartu derančia, anot J. Grondino (2003), su „gyva aktualybe“.

Pirmiausia verta pasidomėti, kaip ši samprata atsirado Lietuvos žodynuose. Deja, samprata „emancipacija“ nėra įtraukta nei į M. Rozentalio ir R. Plečkaičio redaguotą „Filosofijos žodyną“ (1975), nei į P. Kunzmanno, F. P. Burkardo, F. Wiedmano sudarytą „Filosofijos atlasą“ (1999). Pabrėžtina, kad samprata „emancipacija“ neaptariama ir Maskvoje išleistame I. T. Frolovo „Filosofijos žodyne“ (1991), nors anksčiau Maskvoje išleistame „Tarptautinių žodžių žodyne“ (Лёхин, Петров, 1955, 809) ši samprata buvo aptarta. Nurodoma, kad tai „išlaisvinimas iš priklausomybės, priespaudos, nuo prietarų, nuo visa ko, kas pasenę“ (past. – aut. vertimas). Galima daryti prielaidą, kad tokia samprata kasdieniniame gyvenime dėl savo tiesioginės ir metaforiškos prasmės apie nepriklausomybę ir laisvę dažnai nebuvo vartojama, ir todėl žodynų autoriai, nenorėdami gilintis į demokratiškumo interpretacijas, jos neapibūdindavo.

Dėl savo retoko vartojimo edukologijos srityje samprata „emancipacija“ neaptariama ir L. Jovaišos „Pedagogikos terminų“ žodyne (1993) bei jo „Enciklopediniame edukologijos žodyne“ (2007). I. Leliūgienė irgi šios sampratos neįtraukė į savo „Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinyną“ (2002). Šiai sampratai neskiriama dėmesio ir B. Bitino „Hodegetikoje“ (2004).

Tačiau, kaip ir dera tarptautinės kilmės sampratai, ji tarptautinių žodžių žodynuose yra aptariama ir aiškinama. Įdomu pastebėti, kad viename pirmųjų pokario metais Lietuvoje išleistų „Rusų–lietuvių kalbų žodyne“ (Lemchenas, 1949, 583), iš rusų kalbos ši samprata yra verčiama į lietuvių kalbą – *emancipacija*, bet sampratos reikšmė neaiškinama. 1951 m. išleistame ir Ch. Lemcheno redaguotame „Tarptautinių žodžių žodyne“ (1951, 185) ši samprata jau aptariama: *emancipācija* (lot. *emancipatio*) – išsivadavimas, išsilaisvinimas iš kokio nors priklausomumo, jungo, priespaudos, prietarų, iš viso, kas yra pasenę; *emancipuoti* (lot. *emancipare*) – išlaisvinti, vykdyti emancipaciją. V. Kvietkausko ir kt. „Tarptautinių žodžių žodyne“ (1985, 136; 2001, 204) samprata „emancipacija“ apibūdinama taip: *emancipacija* (lot. *emancipatio* – 1. paleidimas iš tėvo globos; nuosavybės perleidimas), atsikratymas prietarų, visko, kas pasenę, konservatyvu; 2. lygiateisiškumo įgijimas, pvz., moterų emancipacija. Šios sampratos aiškinimas išplečiamas, analizuojant dar du kitus bendrašaknius žodžius: *emancipantė* – judėjimo dėl moterų lygiateisiškumo (emancipacijos) dalyvė; *emancipuoti* (lot. *emancipare*) – išvaduoti, suteikti lygiateisiškumą, vykdyti emancipaciją.

Natūralu, kad žodynuose dominuojanti „išsilaisvinimo“ prasmė glaudžiai susijusi su pačios sampratos semantika. Samprata „emancipacija“ yra kilusi iš lotynų kalbos. Lotyniškai *e-mancipo* reiškia: 1. (vaiką) iš tėvų globos paleisti; 2. perleisti, atiduoti, at-

sisakyti (Kuliešis, 1932, 250). Samprata *mancipo* aiškinama taip: 1. formaliai perduoti nuosavybėn, parduoti; atiduoti. Žodis *mancipatio, onis* – tai nuosavybėn perdavimas; pirkimas, pardavimas (Kuliešis, 1932, 393). *Mancipium* (Kuliešis, 1932, 393) – tai nuosavybės įgijimas; a) formalus pirkimas; *Lexmancipii* – pirkimo sutartis; b) nuosavybės teisė; nuosavybė; 1. (pirktas) vergas, vergė. Ch. Dvoreckio „Lotynų–rusų kalbų žodyne“ (1976, 366), K. Kuzavinio „Lotynų–lietuvių kalbų žodyne“ (1996, 282) *emancipacija* apibūdinama kaip formalus sūnaus paleidimas iš tėvo globos; nuosavybės perleidimas. K. Jokanto „Lotynų–lietuvių kalbų žodyne“ (1995, 337) teigiama, kad *emancipatio* bei *emancipo* yra juridiniai terminai, reiškiantys: *emancipatio, onis* [*emancipo*] 1. formalus sūnaus paleidimas iš tėvo globos; 2. žemės perleidimas dalyvaujant penkiems liudininkams; *ē-mancipo* ir *ē-mancupo*: 1. paleisti sūnų iš tėvo globos ir paskelbti savarankiu; 2. paleisti vaiką iš savo valdžios ir perduoti kito valdžion; 3. perduoti, perleisti.

Gilinantį į sampratos *emancipacija* vidinę semantiką, susiduriame su žodžiu *išsivadavimas*. A. Lyberis (1981, 153) „Sinonimų žodyne“ teigia, kad *išsivaduoti* prilyginama žodžiui *išsigelbėti*. Šaknis „gelb-“ yra lietuviškajame „gelbėti“, kuris vartojamas jau nuo XVI–XVII a. raštuose, kur pasitaiko ir tematinų (veiksmažodžio galūnė dedama tiesiog prie šaknies) šio žodžio formų *gelbmi, gelbsi, gelbt* (Sabaliauskas, 1990, 183). J. Kruopo ir kt. redaguotame (1972, 167) „Dabartinės lietuvių kalbos žodyne“ žodžius *gelbėti, gelbėja (gelbi, gelbsti, gelbėja)* aiškina: 1. traukti iš bėdos, vaduoti; 2. padėti, remti, šelpti. Tame pačiame žodyne *vaduoti, vaduoja, vadavo* aiškinami: 1. laisvinti; 2. dirbti pakeičiant, keisti, atstoti (Kruopas et al., 1972, 908). A. Lyberis (1981, 467) nurodo, kad *vaduoti*: 1. suteikti laisvę; 2. gelbėti.

Aiškinant termino *išlaisvinti* esmę, vadovaujamės J. Kruopo ir kt. (1972, 239) teiginiu, kad tai reiškia padaryti laisvą, išvaduoti. A. Lyberis (1981, 140) nurodo, kad *išlaisvinti* sinonimas *išvaduoti*. Žodžio *išlaisvinti* šaknis „laisv-“. J. Kruopas ir kt. (1972, 354) aiškina, kad *laisvė*: 1. nebuvimas apribojimų, varžančių visuomeninį, politinį gyvenimą bei visos visuomenės ar atskiros jos nario veikimą; nepriklausomybė; 2. teisė nevaržomai reikšti savo ar visuomenės nuomonę, ginti reikalus; 3. turėjimas valios daryti, ką nori. Žodynuose eksplikuojamos sampratos sutinkamos Gajaus (II a.), Plinijaus Jaunesniojo (I–II a.), Livijaus (I a. pr. Kr. – I a.), M. Tulijaus Cicerono (I a. pr. Kr.), M. Fabijaus Quintilijano (I a.) lotyniškuose raštuose, kuriuose taip pat akcentuojama juridinė sampratos „emancipacija“ prasmė (Dilytė, 1999).

Geriausiai šią sampratą apibendrina „XII lentelių įstatymai“ (*Leges XII tabularum*). Kaip teigia S. Vėlyvis ir M. Jonaitis (2007, 33–41), šie įstatymai buvo emancipuojanti reakcija į to meto Romos imperijai būdingus piktnaudžiavimus turtinėmis teisėmis. Būtent šios teisės kontekste susiformavo emancipacijos institutas, kurio esmę galima apibrėžti teiginiu, jog teisės svarbu įgyvendinti pagal jų socialinę paskirtį ir jomis nepiktnaudžiauti (Stein, 1999).

Taigi anksčiau paminėtuose šaltiniuose išryškėja juridinės asmens tapimo laisvu sąlygos, emancipacinis teisės aktų pobūdis, suvoktos socialinės realybės, asmens tapimo laisvu aspektas, kurį praturtina laisvos būties filosofinė implikacija. Lietuviški vertimai

sustiprina emancipacijos sampratos laisvėjimo ir laisvės implikacijas, o „turėjimas valios, ką nors daryti“ nukreipia mąstymą edukologijos link. Taigi iš pateiktų šaltinių analizės matome, kad sampratos „emancipacija“ semantikoje labai ryškiai dominuoja sampratos juridiniai, filosofiniai, socialiniai ir edukaciniai aspektai.

2. Juridiniai, socialiniai, filosofiniai ir edukaciniai „emancipacijos“ sampratos aspektai

Interpretuojant šią sampratą lotyniškajame kontekste, reikėtų atsižvelgti į Senovės Romos kultūrinę aplinką, nes teisinė ir juridinė šios sampratos reikšmė formavosi pagal romėniškosios giminės tradicijas. Šeimos galva (tėvas) turėjo neribotą valdžią žmonai, vaikams, išsūnytiems asmenims, susijusiems su tėvu kraujo ryšiais, moterims, ištekėjusioms už jo vaikų ir anūkų. Visiems šiems asmenims šeimos tėvas (lot. *pater familias*) galėjo taikyti „ius vitae ac necis“, t. y. gyvybės ir mirties teisės įstatymą (Maškinas, 1952, 355).

Būtina pabrėžti, kad ir Senovės Romos šeimos teisės srityje taip pat vyko laipsniški pakitimai. Vėlyvuju Respublikos laikotarpiu (I a. pr. Kr.) ima silpnėti vyro valdžia žmonai. Įvyksta „šiokia tokia moterų emancipacija; santuoka, kurios nelydi vyro valdžia“ (lot. *matrimonium sine manu mariti*), tampa ne išimtimi, o taisykle. Respublikos gyvavimo pabaigoje nustatoma, kad ištuoka yra galima abiem pusėms susitarus ir vienašališku tiek vyro, tiek žmonos sprendimu. Pakinta ir turtiniai santykiai tarp vedusiųjų. Juristai išnagrinėjo žmonos turto, ypač kraičio, kuris atskiriamas nuo kito žmonos turto, klausimą; jis yra vyro valdžioje, bet tam tikrais atvejais gali būti žmonos ar jos tėvo atsiimtas atgal (Maškinas, 1952, 351).

V–VI a., įvykus romėnų teisės kodifikacijai, buvo įteisinta tai, kas jau buvo pripažinta praktikoje. Kaip nurodo N. A. Maškinas (1952, 571), smarkiai buvo sumažinta tėvo valdžia, buvo uždrausta vaikus parduoti, o už sūnaus nužudymą tėvui grėsė sunki bausmė. Dar vėliau romėnų juristai, plėtodami stovyklinio pekulijaus (lot. *peculium castrense*) koncepciją, suteikė sūnui teisę laisvai tvarkyti tą turėtą turtą, kurį jis savarankiškai įgydavo. Todėl emancipacijos procesas buvo asmens pilnametystės, savarankiškumo (tiek ekonominio, tiek politinio, tiek socialinio) deklaracija. Senovės Romoje tik emancipuotas žmogus galėjo tvarkyti savo palikimą, dalyvauti šalies valdyme, o, svarbiausia – palaipsniui įgyti laisvę nuo autoritarinės priklausomybės savo tėvui.

Apibendrinant „emancipacijos“ sampratą lotyniškąjį aiškinimą, išskiriant jos juridinį aspektą – „emancipacijos“ aktą – galima konstatuoti šio akto inspiruotų socialinių prasmų formavimąsi dėl gyvosios lotynų kalbos evoliucijos įtakos. Taigi lotyniškoji „emancipacija“ suprantama kaip juridinis aktas, atspindintis to meto asmens socialinio įgalumo aspektus: laisvę, savarankiškumą, ekonominę nepriklausomybę, socialinių teisių ir garantijų įgijimą, prasmingą gyvenimą (Maškinas, 1952; Suzdalskis, Seleckis ir Germanas, 1969; Zabulis, 1982).

Svari lotynų kalbos įtaka „emancipacijos“ sampratos kaitai atsispindi ne tik tarp-tautinių žodžių žodynuose, bet ir enciklopedijose: *Collier Encyclopedia* (1969); *Compton's Encyclopedia* (2000); Lietuviškoje tarybinėje enciklopedijoje (1978); *The New Encyclopaedia Britannica* (1990); *Encyclopedia Americana* (1991); *Funk & Wagnalls New Encyclopedia* (1996). Šiuose aiškinimuose vyrauja romėniškoji juridinė emancipacijos aiškinimo prasmė. *The Cambridge Encyclopedia of Language* (Crystal, 1997) praplečia lotyniškosios sampratos aiškinimą. Tradicinė „sūnaus paleidimo iš tėvo valdžios ir nuosavybės perleidimo“ samprata papildoma kitais su juridiniu išlaisvinimu susijusiais istoriniais faktais: Rusijos imperijos valstiečių emancipaciją (1861), Abraomo Linkolno vergų emancipacijos proklamaciją (1863), Britanijos ir Airijos katalikų emancipaciją (1829), moterų emancipaciją.

Žodynai ir enciklopedijos, pateikdamos tradicinę „emancipacijos“ reikšmę ir juridinius-istorinius faktus, pabrėžia emancipacijos akto pasekmes, akcentuoja tokias naujas gyvenimo kokybes kaip išsilaisvinimą ir laisvę, lygiateisiškumą, asmens socialinį pripažinimą. Natūralu, kad enciklopedinių reikšmių interpretacijos, toliau pateikiamos poliseminiuose bei sinonimų ir analogiškų žodžių žodynuose, atspindi ne tik istorinius emancipacinius įvykius, bet ir jų pasekmes, papildydamos „emancipacijos“ sampratą naujomis socialiai aktualiomis reikšmėmis, tradiciškai susiformavusiomis emancipacijos faktų kontekste. Todėl *Oxford English Reference Dictionary* (1995), *Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language* (Krevitsky, Jordan, 1996), *Dictionnaire encyclopedique illustre Hachette* (Fouquet, 2000) šalia tradicinės juridinės emancipacijos sampratos esmės pateikia socialines šios sampratos implikacijas.

Emancipacija taip pat aiškinama kaip iš(si)laisvinimas iš įvairių suvaržymų ar apribojimų, ypač juridinių, socialinių, politinių, moralinių prietarų atsisakymas. „Emancipacija“ jau suprantama kaip išsilaisvinimas iš papročių, tradicijų, prietarų, autoriteto įtakos ar neteisėtos spaudos. Tai išsivadavimas iš anksčiau susiformavusių nuostatų, klaidų ar įvairių apribojimų. Visos šios apibrėžtys akcentuoja socialinį motyvą, pabrėžiantį asmens egzistencijos kokybę. Kalbant apie laisvę ir išsivadavimą, kaip egzistencijos kokybę, atsiveria interpretacinė erdvė filosofiniam šios sampratos aspektui.

A. Halder „Filosofijos žodyne“ (2002, 57) emancipacijos procesas yra apibrėžiamas kaip žmogaus išlaisvinimas iš visuomeninių, politinių ar religinių autoritetų viešpatavimo bei autoritarinių santvarkų. Sampratos reikšmės kritinė funkcija išlieka ir tada, kai ji turi ne tik neigiamą išsivadavimo iš ko nors, „o teigiamą išsivadavimo kaip kokio nors tikslo pasiekimo, atmetant iliuzinį savęs pakankamumo vaizdinį“ reikšmę. Kalbant apie teigiamą išsivadavimą kaip tikslo siekimą, išryškėja tokie sampratos esminiai žodžiai „teigiamas išsivadavimas“ ir „tikslo pasiekimas“, kurie akcentuoja tikslo suvokimo, jo socialinio įvertinimo, teigiamo rezultato ir kūrybos proceso reikšmes. Tik kūrybos procese suvokiamas tikslas ir įmanomas jo pasiekimas. Jei laikysimės nuostatos, kad visa, ką žmogus kuria, yra kultūra, tai „emancipacijos“ sampratos erdvėje galėsime išskirti tokią svarbų aspektą kaip kultūros kūrimą.

Būtina pabrėžti, kad iliuzinio savęs pakankamumo vaizdinio atmetimas (emancipacija) neįmanomas be kritinio požiūrio į save, į savo kuriamą kultūrą, kuri, savo ruožtu, skatina žmogaus tobulėjimą ir laisvės siekį. A. Halderis (2002, 117), toliau analizuodamas emancipacijos sampratą, akcentuoja laisvės aspektą, kuriame išryškėja keturios laisvės pakopos.

Pirmiausia žmogus pasižymi tuo, kad nesijaučia esąs visai integruotas į gamtą ir jos determinuotas, o turįs tam tikrą laisvę, privalęs pats spręsti, kas ir koks nori būti. Tik pripažįstant laisvę ir ją suprantant, galima prasmingai kalbėti apie atsakomybę, sąžinę, pareigą, teisę, kaltę, susitaikymą. Antra, laisvė priiimti uždavinį formuoti savo esmę, užuot jos atsisakius, gali būti pavadinta pozityviaja laisve, tai yra laisve laisvės požiūriu. Trečia, žmogus pagrindiniu apsisprendimu apibrėžtame diapazone gali rinktis vieną ar kitą galimybę. Ketvirta, galimybių rinkimasis ar atmetimas (veikimas) visuomet yra susijęs su tuo, kad čia dalyvauja tiek gamtos, tiek ir žmonių tarpusavio santykių, t. y. individo santykio su kitais, duotybė. Šios pakopos atitinka apsisprendimo, valios pasirinkimo, veikimo laisvę. Šios pakopos reikalauja subjekto apsisprendimo, valios, pasirinkimo ir veikimo išlaisvėjant, išsivaduojant iš priklausomumo ar įrėminimo, vykstant pokyčiams, pereinant iš vienos globos ar priklausomybės turinio, formos ir įgyjant naujas egzistencijos kokybes. Būtent apie tai kalba XXI a. sumanios visuomenės koncepcija.

Samprata „emancipacija“, analizuojama filosofijos darbuose, yra siejama ir su proto *emancipacija* švietimo epochoje, kai „protas, suvokęs savo savarankiškumą bei savitumą, vaduojasi iš klusnumo bet kokiam autoritetui“ (Furst, Trinkasas, 1995, 127). Ši samprata taip pat vartojama kalbant apie „žmonijos kopimą aukštyn nuo mito prie logoso, kai mąstymas prasideda vaizduote ir darosi vis moksliškesnis. Vyksta laisvėjimo – *emancipacijos* ir kartu savęs pažinimo procesas. Jis šalina žmogaus ir jam priešiško pasaulio baimę. Žmogus daugiau nebebijo demonų, ar jame pačiame glūdinčio nuopuolio, nes, stebėdamas gamtą (tiek aplinką, tiek savo paties psichinę struktūrą), gali nuosekliai pažinti ir tikslingai panaudoti savęs tobulinimo priemones“ (Furst, Trinkasas, 1995, 130). Ten pat teigiama, kad *emancipacijos* pagrindai yra *prieštara ir tobulybė*.

Emancipuojančius kritinės savianalizės bei kritinės refleksijos įvairius filosofinius aspektus jau analizavo ir šviečiamojo amžiaus filosofai. Jie į pirmą vietą iškėlė mąstymo vaidmenį žmogaus emancipacijos procese. Jie tikėjo, kad racionalus mąstymas yra natūrali žmogaus proto savybė, kuri, edukacinių funkcijų kontekste tinkamai lavinama, treniruojama ir tobulinama, gali atrasti bei kurti naujas žinias. Kūrybos procese laisvėjanti mintis turėjo vesti kultūringos, išsilaisvinimu pagrįstos veiklos (angl. *enlightened action*) link. Jų nuomone, tokia veikla, savo ruožtu, tobulintų pasaulį, išvadudama žmones iš prietarų, pasenusių tradicijų, gyvenimo šablonų, stiprindama asmeninį suverenumą, t. y. emancipuotų žmones (Kohli, 1995, 104).

Kritinio mąstymo, samprotavimo (angl. *reasoning*), emancipuojančio racionalumo (angl. *emancipatory rationality*) neneigia ir šių dienų filosofai. Tačiau kai kurie iš jų, pvz., Frankfurto mokyklos atstovai M. Horkheimer ir T. W. Adorno (1972, 3) pabrėžia

racionalaus proto vaidmens paradoksalumą, būdingą ir postmodernistinei visuomenei. Jie teigia, kad racionalus samprotavimas bei proto galia nustojo būti emancipuojančia jėga, o tapo galingu prievartos ginklu, pavergiančiu kitus (Kohli, 1995, 104). Šį paradoksą išsprendė konstruktyvizmo atstovas J. Habermassas (1970, 118), akcentuodamas savirefleksijos ir komunikatyvaus racionalumo, paremto vertybėmis, reikšmę. Autorius teigė, kad „komunikatyvus racionalumas“ yra suvokiamas kaip ryšys tarp asmeninio vidinio vertybinio validumo, įsipareigojimo duoti, dalytis ir reflektuoti, būti atviram argumentų pliuralizmui (Kohli, 1999, 104). Čia išryškėja svarbi etinė-vertybinė išvada, kad validžios yra tik tos taisyklės ar instituciniai susitarimai, kurie įgalina individus įsitraukti į reflektvią, vertybėmis paremtą, argumentacinę praktiką.

Filosofinėje *emancipacijos* sampratoje atsiskleidžiantys laisvos asmenybės kritinio, kūrybinio, reflektivaus mąstymo, moralios komunikatyvios argumentacinės praktikos, gebėjimo kurti kultūrą aspektai leidžia šią sampratą perkelti ir į edukologijos mokslo erdvę.

Dar 1605 m. anglų filosofas F. Bacon savo traktate „Of the Proficiency and Advancement of Learning Divine and Humane“, kuris vėliau buvo išplėtotas į traktatą „Apie mokslų vertingumą ir praturtinimą“ (1889), pabrėžė ugdymo svarbą, teigdamas – „aš manau, jog žmogiškoji prigimtis turi būti *emancipuota* ir pati kurti žinias“.

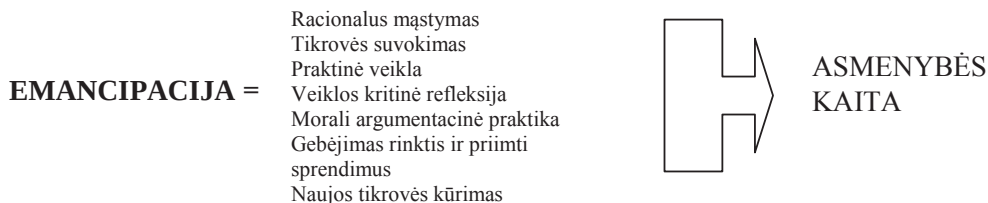
Emancipuojančio ugdymo esmę įvairiais aspektais analizavo J. Dewey (1938), P. Freire (1973), J. Mezirow (1981), E. Ellsworthas (1989), M. Hartas (1990), P. Crantonas (1994), J. Durie (1996), Humphries (1997), T. Inglis (1997), E. J. Tisdellas (1998), L. Faley, R. Randallas (1998), H. Barras ir kt. (2000), T. Jeffsas ir M. Smithas (1999), S. B. Merriamas ir R. S. Caffarella (1999), R. Barrow, R. Woodsas (1988), J. Conway ir P. Little (2000), D. McCurdy (2000), I. Martinas (2000), P. Jarvisas (2001) ir kt. Lietuvoje edukologijos kontekste „emancipacijos“ sampratą analizavo D. Gudaitytė, P. Jucevičienė (2000), L. Kraujutaitytė (1998), M. Teresevičienė, G. Gedvilienė, V. Zuzevičiūtė (2006) ir kt.

Aptardamas „emancipuojančios pedagogikos“ esmę P. Freire (1974) teigė, kad emancipacija – skausmingas veiksmas, kuriame dominuoja tikrovės suvokimas, valia ir veikla. Panašaus požiūrio laikosi ir P. Jucevičienė (1997), teigdama, kad praktikoje laisvos asmenybės ugdymo idėjos sutinka barjerus, kuriuos sukelia tam tikra įtampa, atsirandanti dėl žmonijos–visuomenės–individo sąveikos. Tačiau įtampa sumažėja, susiformavus sąlygoms, skatinančioms individą priimti saviugdą sprendimus. D. Gudaitytė ir P. Jucevičienė (2000), apibrėždamos šias sąlygas, išryškina liberalaus ugdymo radikaliąją koncepciją, akcentuojančią mokymosi (studijų) svarbą. Mokymasis turi tapti laisvėjimo, t. y. *emancipavimo*, procesu, kuris padėtų individams suprasti jėgas, darančias jiems poveikį, „mokymasis turi tapti procesu, kuris leistų individui realizuoti savianalizės, savęs supratimo ciklą ir įgalintų pamatyti save naujomis akimis, t. y. užtikrintų asmenybės kaitą“.

L. Harvey (1995), R. Bubnys, V. Žydzūnaitė (2012) taip pat pabrėžia, kad *emancipacija* yra susijusi su asmenybės kaita. Kaitos procese asmenybė įgyja tokių minties savybių

kaip kritinis klausinėjimas, estetiškas pasitenkinimas, literatūrinis įsijautimas ir filosofinė refleksija.

Pasikeitusi asmenybė gali kontroliuoti savo mąstymą, vengti nekritiško konformizmo, prisitaikymo ir pasyvumo. Ji geba ugdyti „savąjį balsą“, vertinti žinias, atsižvelgdama į jų validumą, produktyvumą ir teisingumą. Emancipuota asmenybė išsiugdo gebėjimus kritiškai mąstyti, analizuoti tikrovę, sintetinti faktus, priimti sprendimus ir būti atvira. Taigi šių autorių „emancipacijos sampratoje“ išryškėja pagrindiniai emancipacijos elementai:

1 pav. Nauji emancipacijos samprotos struktūriniai elementai

Galima teigti, kad *emancipacija* ryškėja, kai mokymosi procesas lemia asmenybės kaitą, paremtą racionalių, moralių tikrovės suvokimu, gebėjimu rinktis ir priimti sprendimus, valia ir veikla, kurioje atsiskleidžia gyvybiškai svarbi savivertė bei savirefleksija, suteikianti galimybę kaupti, patirti ir ją skleisti, pasitelkus moralią argumentacinę praktiką.

H. A. Girouxas (1992), I. Hunteris (2014) asmenybės emancipavimo procese išryškina diskusijos vaidmenį. Diskusijos svarbą, užtikrinant individo laisvę, pabrėžė ir R. Barnetas (1990), teigdamas, kad diskusija įgyvendina individo teisę aktyviai ir kryptingai dalyvauti asmenybės tobulėjimo, žinių kūrybos bei objektyvios tiesos paieškų procese. Nešališka ir atvira diskusija turėtų atitikti tokius kriterijus: dinamišką, racionalių visuomenės lygmenyje vykstantį samprotavimą, individualų dalyvavimą šio samprotavimo procese, individualų asmenybės tobulėjimą, individualių ir visuomeninių vertybių formavimą, atvirumą įvairuojantiems interesams ir jų kritikai (Kraujutaitytė, 1998).

Kad ugdytiniai motyvuotai dalyvautų diskusijoje, formalios normatyvinės situacijos turi tapti natūraliomis, tikroviškomis, todėl buvo pabrėžiama, kad mokymas neturi būti formalus ir persikelti į vaikui pažįstamą realų pasaulį (Dewey, 1938), išryškindamas populiarios kultūros reikšmę asmenybės emancipacijai.

Populiarios kultūros įvedimas į pamokinę / paskaitinę veiklą pirmiausia atlieka socialinės emancipacijos vaidmenį, nes padeda įvairių socialinių luomų ugdytiniais aktyviai dalyvauti pamokoje ar paskaitoje. Tie besimokantieji, kurie dėl įvairių socialinių faktorių prastai rašo publicistinius mokslinius esė, gali būti labai kūrybingi kasdieninėse situacijose, kalbėdami ar rašydami jiems artima tema, nes tikroviška situacija atskleidžia ugdytiniais naujus žodžius, skatina jų pačių kūrybiškumą sugalvojant naujas idiomias bei posakius. Atsiranda naujų interesų, motyvacijų. Šie reiškiniai liudija apie žmogaus kaitą, o kartu – ir naujų išraiškos priemonių atsiradimą. Todėl galima teigti, kad vienas iš

ugdymo emancipacijos elementų yra tikroviška situacija, kurios turinio problemiško artimumas besimokančiojo pasauliui atskleidžia jo galimybes informacijos išgavimo, jos interpretacijos, korekcijos, spontaniško perdavimo plotmėje. Tai byloja apie ugdytinio asmenybės kaitą, jo kūrybą, kurioje išryškėja naujos jo patirties kokybės, liudijančios apie jo praktinės veiklos emancipavimą (Stove, 1986).

Taigi emancipaciją edukaciniame kontekste galima apibrėžti kaip mokymosi inspiruotą asmens iš įvairių suvaržymų išlaisvėjimą, lemiantį teigiamą asmenybės kaitą, pagrįstą moraliu tikrovės suvokimu, valia ir veikla, atsiskleidžiančia racionalią argumentacinę praktiką, padedančią kurti naują to asmens kultūrą.

Sujungiant visas emancipacijos sampratos apibrėžtis, galima teigti, kad emancipacija yra istorijos eigoje plačią daugiadalykę raišką įgavusi samprata. Jos turinyje išryškėja juridiniai, socialiniai, filosofiniai, edukaciniai aspektai, kurių reikšmių kodai yra susiję ir paverčia ją modernia daugiareikšme sąvoka.

Išvados

Emancipacijos sampratos semantiniame turinyje išryškėja juridiniai, socialiniai, filosofiniai, edukaciniai interpretaciniai aspektai. Senovės Romos kultūroje susiformavusi samprata laikui bėgant įgijo naujų interpretacinių reikšmių, susietų su konkrečių visuomenių istoriniu-kultūriniu kontekstu.

Juridine ir socialine prasme emancipaciją galima apibrėžti kaip išlaisvinimo, išsivadavimo iš kito žmogaus priklausomybės išankstinių nuostatų, klaidų ar apribojimų procesą, pabrėžiantį asmens egzistencijos kokybę.

Filosofine prasme emancipacija gali būti suprantama kaip racionalus mąstymas, kuris, atrasdamas ir kurdamas naujas žinias, veda asmenybę kultūringos, išsilaivsinimu ir moralia argumentacinę praktiką pagrįstos veiklos (angl. *enlightened action*) link. Tokia veikla tobulina pasaulį, išvaduoja žmones iš prietarų, pasenusių tradicijų, gyvenimo šablonų, stiprina asmeninį suverenumą.

Edukacine prasme emancipaciją galima aiškinti kaip procesą, kurio prioritetas – asmenybės kaita, paremta tikrovės suvokimu, valia ir veikla; arba kaip asmenybės kaitą ugdymo procese, kurio emancipuojantis faktorius yra žmogiškajai veiklai gyvybiškai svarbi savivertė ir savirefleksija, lemianti patirties kaupimą, jos sklaidą per emancipuotą argumentacinę praktiką, kuri daro įtaką naujos kultūros kūrimui.

Tokiu būdu emancipacijos samprata įgijo naujų prasminių elementų. Šiandien emancipacija gali būti suvokiama kaip asmenybės kaita, pasireiškianti asmenybės racionalių mąstymu, kritine refleksija, moralia argumentacinę praktiką, galimybe rinktis ir priimti racionalių sprendimus. Asmenybės kaita išryškėja praktinėje veikloje įgyvendinant keturias laisvės pakopas, kurios būtinos siekiant sumanios visuomenės kokybės.

Literatūra

- Antikos pedagogai. Pedagoginiai raštai.* (1991). D. Dilytė (sud.). Kaunas: Šviesa.
- Bacon, F. (1971). *The Compact Edition of the Oxford English Dictionary*. 1. A-Q. Advancement of Learning and Novum Organum. (1889). Oxford: Oxford University Press.
- Balčikonis, J., Korsakas, K., Larinas, B. A., Kabeika, J., Kruopas, J., Lyderis, A. (1954). *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- Barnett, R. (1990). *The Idea of Higher Education*. London: SRHE and OU Press.
- Barr, H., Freeth, D., Hammick, M., Koppel, I. & Reeves, S. (2000). *Evaluating Interprofessional Education: a United Kingdom Review for Health and Social Care*. British Educational Research Association, London.
- Barrow, R., Woods, R. (1988). *An Introduction to Philosophy of Education*. Third ed. London, New York.
- Betti, E. (1962). *Die Hermeneutik als allgemeine Methodik der Geisteswissenschaften*. Tübingen.
- Bitinas, B. (2004). *Hodegetika*. Vilnius: Kronta.
- Bubnys, R., Žydzžiūnaitė, V. (2012). *Reflektyvus mokymas(is) aukštosios mokyklos edukacinėje aplinkoje. Mokslo studija*. Šiauliai: Šiaulių valstybinė kolegija.
- Cicero, Marcus Tullius. *De legibus*. Prieiga per internetą: <http://www.thelatin-library.com/cicero/leg.shtml>.
- Collier Encyclopedia*. (1969). Crowell-Collier Educational Corporation.
- Compton's Encyclopedia*. (2000). [žiūrėta 2000 m. lapkričio 1 d.]. Prieiga per internetą: <http://Comptonsv3.web.aol.com/>.
- Conway, J., Little, P. (2000). *Problem based Learning: A. Strategy for Entrapment, Enslavement or Empowerment*. The University of Newcastle: Problare.
- Cranton, P. (1994). *Understanding and Promoting Transformative Learning: a guide for ducators of adults*. San Francisco, CA: Jossey-Bass.
- Crystal, D. (1997). *The Cambridge Encyclopedia of Language*. Second Edition. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. (1972). J. Kruopas, A. Lyderis, D. Lukšys, J. Paulauskas, J. Senkus, K. Alvydas. Vilnius: Mintis.
- Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* (2000). S. Keinys, J. Klimavičius, J. Paulauskas, J. Pikčilingis, N. Sližienė, K. Alvydas, V. Vitkauskas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
- Dewey, J. (1938). *Experience and Education*. New York: Macmillan.
- Durie, J. (1996). Emancipatory Education and Classroom Practise: A Feminist Post-Structuralist Perspective. In *Studies in Contining Education*, 18.
- Ellsworth, E. (1989). Why doesn't this Feel Empowering? Working through the Repressive Myths of Critical Pedagogy. *Harvard Business Review* 59, 3 (August 1989).
- Encyclopedia Americana*. (1991). Grolier Inc. USA.
- Faley, L., Randall, R. (1998). *Learning from the future*, New York: John Wiley.
- Fifty letters of Pliny. (1992). Ed. A. N. Sherwin-White. Oxford: Oxford Univ. Press.
- Freire, P. (1974). *Education: The Practise of Freedom*, London: Writers and Readers Co-operative.

- Fouquet, E. (2000). *Dictionnaire encyclopédique illustré Hachette*. Paris: Hachette livre.
- Funk & Wagnalls. (1996). *New Encyclopedia*. New York: Funk&Wagnalls.
- Furst M., Trinkas, J. (1995). *Filosofija*. Vilnius: LUMEX.
- Gajus, T. S. (1998). *Dvylikos Cezarių gyvenimas*. Vilnius: Vyturys.
- Giroux, H. A. (1992). *Border Crossings*. London: Routledge.
- Grondin, J. (2003). *Filosofinės hermeneutikos įvadas*. Vilnius: Aidai.
- Gudaitytė, D., Jucevičienė, P. (2000). Elitinio aukštojo mokslo tapimo masiniu proceso esmė: paradigma ir charakteristikos. *Socialiniai mokslai*, 3(24), 112–122.
- Habermass, J. (1970). *Toward a Rational Society: Student Protest, Science and Politics*. Boston: Beacon Press.
- Halder, A. (2002). *Filosofijos žodynas*. Vilnius: Alma littera.
- Harvey, L. (1995). Editorial. *Quality in Higher Education*, 1 (1), 5–12.
- Hart, M. (1990). Critical theory and beyond: Further perspectives on emancipatory education. *Adult Education Quarterly*, 40, 125–138.
- Hirsch, E. D. (1967). *Validity in Interpretation*. New Haven.
- Horkheimer M., Adorno T. W. (1972). *Dialectic of Enlightenment* New York: Herder & Herder.
- Hornby, A. S. (2000). *Oxford Advanced Learners Dictionary (7th ed.)*. Oxford: Oxford University Press.
- Hunter, I. (2014). *Secularization: the emergence of a modern combat concept*. Centre for the History of European Discourses, university of Queensland.
- Inglis, T. (1997). Empowerment and Emancipation. *Adult Education Quarterly* 48, 1 (Winter 1997).
- Jackūnas, Ž. (2006). Prasmė ir kontekstas kaip teorinis estetikos principas. *Logos*, 48 (spalis, lapkritis).
- Jarvis, P. (1999). *Paradoxes of Learning*. San Francisko: Jassey Bass Publishers.
- Jeffs, T., Smith, M. (1999). *Informal Education: Conversation, democracy and Learning*. Ticknall: Education Now Books.
- Jokantas, K. (1995). *Lotynų–lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: Aidai.
- Jovaiša, L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.
- Jovaiša, L. (2007). *Enciklopedinis edukologijos žodynas*. Vilnius: Gimtasis žodis.
- Jucevičienė, P. (1997). *Ugdymo mokslo raida: nuo pedagogikos iki šiuolaikinės edukologijos*. Kaunas: Technologija.
- Kohli, W. (1995). *Critical Conversations in Philosophy of Education*. New York, London: Routledge.
- Kopalinski, W. (2001). *Žodynas: XX amžiaus įvykiai, sąvokos ir mitai*. Vilnius: Algarvė.
- Kraujutaitytė, L. (1998). *Aukštojo mokslo demokratiškumas: pasaulinė patirtis ir Lietuvos situacija: daktaro disertacija: socialiniai mokslai, edukologija (07 S) [rankraštis]*. Kaunas.
- Krevisky, J., Jordan, L. (1996). *Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language*. New York: Gramercy Books, a Division of Dilithium Press.
- Krutulienė, S. (2012). Gyvenimo kokybė: sąvokos apibrėžimas ir santykis su gero gyvenimo terminais. *Kultūra ir visuomenė*. Socialinių tyrimų žurnalas, 2012; 3(2) 117–130, ICID: 1134990
- Kuliešis, V. (1932). *Praktiškas lotyniškai – lietuviškas žodynas*. Kaunas: Vyties bendrovė.
- Kunzmann, P., Burkard, F. P., Wiedman, F. (1999). *Filosofijos atlasas*. Vilnius: Alma Litera.

- Kuzavinis, K. (1996). *Lotynų–lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Kvietkauskas, V., Kinderys, A., Viluveitas, V. (1985). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija.
- Leliūgienė, I. (2002). *Socialinio pedagogo (darbuotojo) žinynas*. Kaunas: Technologija.
- Lemchenas, Ch. (1949). *Rusų–lietuvių kalbų žodynas*. Vilnius: Valstybinė enciklopedijų, žodynų ir mokslo literatūros leidykla.
- Lemchenas, Ch. (1951). *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Valstybinės politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- Leonavičius, J. (1993). *Sociologijos žodynas*. Vilnius: Akademija.
- Lietuviška tarybinė enciklopedija*. (1977). Vilnius: Mokslas.
- Lyberis, A. (1961). *Lietuvių kalbos sinonimų žodynas*. Vilnius: Valstybinė pedagoginės literatūros leidykla.
- Martin, I. (2003). Adult Education, lifelong learning and citizenship: some ifs and buts. *International Journal of Lifelong Education*, 22(6), 566–579.
- Maškinas, N. A. (1952). *Senovės Romos istorija*. Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla.
- McCurdy, D. (2000). *Action and Emancipation: The Flexible Assessment Paradigm*. Prieiga per internetą: <http://www.naccg.ac.nz>.
- Merriam, S. B., Caffarella, R. S. (1999). *Learning in Adulthood*. 2d ed. San Francisko: Jossey-Bass.
- Mezirow, J. (1981). *Forstering Critical Reflection in Adulthood*. A Guide to Transformative and Emancipatory Learning. San Francisko: Jossey-Bass.
- Oxford English Reference Dictionary*. (1995). Oxford: Oxford University Press.
- Rozentalis, M., Plečkaitis, R. (1975). *Filosofijos žodynas*. Vilnius: Mintis.
- Sabaliauskas, A. (1990). *Lietuvių kalbos leksika*. Vilnius: Mokslas.
- Stein, P. (1999). *Roman law in European History*. Cambridge: Cambridge University Press
- Stove, D. C. (1986). *The Rationality of Induction*. Oxford: The Clarendon Press.
- Suzdalskis, J., Seleckis, B., Germanas, M. (1969). *Ant septynių kalvų. Senovės Romos kultūros apybraižos*. Kaunas: Šviesa.
- Tacitas, P. K. (1972). *Rinktiniai raštai*. Vilnius: Vaga.
- Tarptautinių žodžių žodynas*. (2001). Kinderis, A. (atsakomasis redaktorius), Bendorienė, A., Bogušienė, V., Dagytė, E., Daržinskaitė, T., Grigas, G., Gudžinskas, Z., Jukna, F., Kinderys, A., Kurkulis, B., Kvietkauskas, V., Morkūnas, V., Mudėnienė, R., Skirmantas, P. Vilnius: Alma littera.
- Tereševičienė, M., Gedvilienė, G., Zuzevičiūtė, V. (2006). *Andragogika*. Kaunas: VDU
- The New Encyclopedia Britannica*. (1990). Chicago, 14 Pergamon Press, Oxford.
- Tisdell, E. J. (1998). Poststructural Feminist Pedagogies: The Possibilities and Limitations of Feminist Emancipatory Adult learning Theory and Practise. *Adult Education quarterly* 48, 3 (Spring 1998).
- Vėlyvis, S., Jonaitis, M. (2007). XII lentelių įstatymai: bendrųjų šiuolaikinės teisės principų pradmenys. *Jurisprudencija*, 12.
- Zabulis, H. (1982). *Respublikos idealai Romos aukso poezijoje*. Vilnius: Mokslas.
- Дворецкий, И. Х. (1976). *Латинско-русский словарь*. Москва: Русский язык.

- Фролова, И. Т. (1991). *Философский словарь*. Издание шестое переработанное и дополнительное. Москва: Издательство политической литературы.
- Лёхин, И. В., Петров, Ф. Н. (1955). *Словарь иностранных слов*. Москва: Государственное издательство иностранных и национальных словарей.
- Ливий, Т. (1993). *История Рима от основания города*. Москва: Наука, 3.

Interpretative Aspects of the “Emancipation” Concept

Nijolė Čiučiulkienė¹, Nijolė Bankauskienė²

¹ Kaunas University of Technology, Department of Educational Studies, Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, A. Mickevičiaus St. 37, LT-44244 Kaunas, Lithuania, nijole.ciučiulkiene@centras.lt

² Kaunas University of Technology, Department of Educational Studies, Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, A. Mickevičiaus St. 37, LT-44244 Kaunas, Lithuania, nijole.bankauskiene@ktu.lt

Summary

The contemporary concept of “emancipation”, formed in the cultural context of Roman Empire, has enhanced its traditional referential meaning frame by the range of new integral, metaphorical connotations. Traditionally the concept of “emancipation” is associated with liberating historical facts. The same attitude also prevails in Lithuanian research papers. Still, at the beginning of the 21st century, when relevant educational issues have started to highlight the themes of teaching / learning paradigm shift, formation of conceptual, smart society, the concept of “emancipated personality” is getting especially relevant. The authors of the research paper present the content analysis of 29 encyclopaedias and dictionaries with the revealed legal, social, philosophical and educational connotations of the “emancipation” concept. Legal connotations of the “emancipation” concept highlight the economic freedom of the personality which leads to social independence from previous social models, attitudes and limitations. Philosophical aspect of the „emancipation“ concept complements to legal and social aspects by adding the element of moral argumentative communicative practice which, on its turn, stresses the educational aspect of the „emancipation“ concept, the central meaning of which is the development of personal voice, allowing the personality to evaluate personal knowledge, their validity productivity, correctness and relevance.

Keywords: *concept, emancipation, interpretative aspects.*

Įteikta / Received 2015-09-15
Priimta / Accepted 2015-09-28